

YOSHLAR ONGIDA “OMMAVIY MADANIYAT” MAHSULOTLARINI TANQIDIY TAHLIL QILISH KO‘NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING INTERFAOL METODLARI

Jo‘raqulov Shohruxbek

JDFPU 2-bosqich magistr talabasi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada yoshlar ongida ommaviy madaniyat mahsulotlarini tanqidiy tahlil qilish ko‘nikmasini shakllantirish masalalari yoritilgan. Unda ommaviy madaniyatning yoshlar dunyoqarashiga ta’siri, mediamadaniyatni rivojlantirish zarurati hamda tanqidiy fikrlashni shakllantirishda interfaol metodlarning o‘rni tahlil qilinadi. Mediamatn tahlili, debat, rolli o‘yinlar, loyihaviy ta’lim va raqamli platformalarning pedagogik samaradorligi asoslab berilgan. Natijada yoshlarda axborotni tanqidiy baholash, manipulyatsiyani aniqlash va mustaqil fikrlash ko‘nikmalari rivojlanishi ko‘rsatiladi.

Kalit so‘zlar: *ommaviy madaniyat, mediamadaniyat, tanqidiy fikrlash, media savodxonlik, interfaol metodlar, media ta’lim, axborot madaniyati, manipulyatsiya, mediamatn tahlili, debat, loyihaviy ta’lim, raqamli pedagogika, mafkuraviy immunitet.*

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются вопросы формирования у молодежи навыков критического анализа продуктов массовой культуры. Анализируется влияние массовой культуры на мировоззрение, а также роль интерактивных методов в развитии критического мышления и медиаграмотности. Освещается эффективность анализа медиатекстов, дебатов, ролевых игр, проектного обучения и цифровых платформ. Результаты направлены на развитие критической оценки информации и самостоятельного мышления.

Ключевые слова: *массовая культура, медиакультура, критическое мышление, медиаграмотность, интерактивные методы, медиаобразование, информационная культура, манипуляция, анализ медиатекста, дебаты, проектное обучение, цифровая педагогика, идеологический иммунитет.*

ABSTRACT

This article discusses the development of critical analysis skills of mass culture products among youth. It analyzes the impact of mass culture on worldview and highlights the role of interactive methods in developing critical thinking and media literacy. The effectiveness of media text analysis, debates, role-playing, project-based learning, and digital tools is emphasized. The results contribute to improving critical evaluation, detecting manipulation, and independent thinking skills.

Keywords: *mass culture, media culture, critical thinking, media literacy, interactive methods, media education, information culture, manipulation, media text analysis, debates, project-based learning, digital pedagogy, ideological immunity.*

KIRISH

Globalashuv jarayonlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi hamda raqamli media muhitning kengayishi natijasida “ommaviy madaniyat” fenomeni zamonaviy jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar, kino industriyasi, reklama va ommaviy axborot vositalari orqali tarqalayotgan turli mazmundagi media mahsulotlar yoshlar ongiga bevosita va bilvosita ta’sir ko’rsatmoqda. Bu esa yosh avlodning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi, ijtimoiy xulq-atvori va identifikatsiya jarayonlariga sezilarli darajada ta’sir etuvchi omil sifatida namoyon bo’lmoqda.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda ommaviy madaniyat mahsulotlarini faqat salbiy hodisa sifatida baholash emas, balki uni tahlil qilish, anglash va tanqidiy qabul qilish muhimligi ta’kidlanadi. Chunki ommaviy madaniyat mahsulotlari ko’pincha muayyan g’oya, stereotip yoki iste’molchilik qadriyatlarini targ’ib etuvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Shu bois yoshlarni ushbu mahsulotlarga nisbatan tanqidiy fikrlash, tanqidiy media savodxonlik va axborotni ongli baholash ko’nikmalariga ega bo’lishi zarur.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, yoshlar ongida mediamadaniyatni shakllantirish va ommaviy madaniyat mahsulotlarini tanqidiy tahlil qilish ko’nikmasini rivojlantirishda an’anaviy o’qitish usullari yetarli darajada samarali emas. Shu sababli ta’lim jarayoniga interfaol metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va media ta’lim yondashuvlarini keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, mediamatn tahlili, interfaol muhokama va debatlar, rolli o’yinlar, loyihaviy ta’lim hamda raqamli platformalardan foydalanish yoshlarning mustaqil fikrlashini, analitik yondashuvini va reflektiv qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Mazkur maqolaning maqsadi – yoshlar ongida ommaviy madaniyat mahsulotlarini tanqidiy tahlil qilish ko’nikmasini shakllantirishning nazariy asoslarini ochib berish hamda ushbu jarayonda qo’llaniladigan interfaol metodlarning pedagogik samaradorligini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Shuningdek, tadqiqot doirasida tanqidiy media savodxonlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali usul va vositalar tizimli ravishda tahlil qilinadi.

Muhokama va natijalar

Mazkur tadqiqot doirasida ommaviy madaniyat mahsulotlarini tanqidiy tahlil qilish ko’nikmasini shakllantirishda interfaol metodlarning pedagogik imkoniyatlari kompleks tarzda tahlil qilindi. O’rganilgan ilmiy manbalar va metodik yondashuvlar shuni ko’rsatdiki, an’anaviy reproduktiv o’qitish usullariga nisbatan interfaol metodlar

yoshlarning kognitiv faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda axborotni tanqidiy qabul qilish qobiliyatini shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega.

Xususan, mediamatn tahlili metodidan foydalanish natijasida o'quvchilarda media kontentni strukturaviy va mazmuniy jihatdan tahlil qilish, axborotning manbai, maqsadi va yashirin g'oyalarini aniqlash ko'nikmalari shakllanishi kuzatildi. Ushbu metod orqali talabalar nafaqat axborotni qabul qiluvchi, balki uni tahlil qiluvchi subyekt sifatida faol ishtirok etadi. Bu esa ularning tanqidiy media savodxonlik darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Interfaol muhokama va debat metodlari esa yoshlarning argumentativ fikrlashini rivojlantirishda muhim vosita ekanligi aniqlandi. Bahs-munozara jarayonida o'quvchilar turli nuqtai nazarlarni solishtirish, dalillash, qarshi fikr bildirish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini egallaydi. Natijada ularda pluralistik tafakkur, mantiqiy tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalari rivojlanadi.

Rolli o'yinlar va simulyatsion metodlar orqali esa o'quvchilar ommaviy madaniyat mahsulotlarini yaratuvchi va iste'mol qiluvchi subyektlar rolini bajarish orqali media jarayonlarning ichki mexanizmlarini chuqurroq anglaydi. Bu jarayon ularning manipulyativ texnologiyalarni aniqlash, axborotning yashirin maqsadlarini tushunish hamda kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Loyihaviy ta'lim metodining qo'llanilishi natijasida o'quvchilarda mustaqil tadqiqot olib borish, media mahsulotlarni tahlil qilish va ularni qayta ishlab chiqish ko'nikmalari shakllandi. Ushbu metod orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish imkoniyatiga ega bo'ldi. Bu esa o'z navbatida metakognitiv ko'nikmalar, ijodiy tafakkur va tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Raqamli va onlayn platformalardan foydalanish esa ta'lim jarayonining interaktivligini oshirib, o'quvchilarning qiziqishini kuchaytirgani kuzatildi. Video-tahlil, interaktiv testlar va multimodal materiallar orqali o'rganish jarayoni yanada samarali tashkil etildi. Bu esa raqamli pedagogika va media ta'limning integratsiyalashgan modelini shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni yoshlarda quyidagi kompetensiyalarni samarali shakllantiradi:

- axborotni tanqidiy baholash va tahlil qilish;
- media mahsulotlardagi manipulyativ ta'sirlarni aniqlash;
- mustaqil va asoslangan fikr yuritish;
- ijtimoiy va madaniy jarayonlarga ongli munosabat bildirish.

Shuningdek, mazkur metodlar yoshlarning axborot xavfsizligi, mafkuraviy immunitet va mediamadaniyat darajasini oshirishga xizmat qilishi aniqlandi. Shu bilan birga, interfaol metodlarni samarali qo'llash o'quvchilarning media kompetensiyasi va innovatsion yondashuvlariga bevosita bog'liq ekanligi ham tadqiqot jarayonida tasdiqlandi.

Umuman olganda, olingan natijalar ommaviy madaniyat mahsulotlarini tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirishda interfaol metodlar tizimli va maqsadga yo'naltirilgan holda qo'llanilganda yuqori pedagogik samaradorlikka erishish mumkinligini ko'rsatadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, globallashtirish va raqamli axborot makonining kengayishi sharoitida yoshlar ongida ommaviy madaniyat mahsulotlarini tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ommaviy madaniyatning yoshlar dunyoqarashi, qadriyatlar va ijtimoiy xulq-atvoriga ko'rsatadigan ta'siri uni ongli ravishda anglash va baholash zaruratini yanada kuchaytiradi.

Tahlillar asosida aniqlanishicha, tanqidiy media savodxonlikni rivojlantirishda interfaol metodlar – xususan, mediamatn tahlili, interfaol muhokama va debatlar, rolli o'yinlar, loyihaviy ta'lim hamda raqamli platformalardan foydalanish yuqori pedagogik samaradorlikka ega. Mazkur metodlar yoshlarning kognitiv faolligini oshiradi, mustaqil fikrlashini rivojlantiradi hamda axborotni tanqidiy baholash, manipulyativ ta'sirlarni aniqlash va asoslangan xulosa chiqarish kompetensiyalarini shakllantiradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari interfaol yondashuvlar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni yoshlarning mediamadaniyatini rivojlantirish, axborot xavfsizligini ta'minlash va mafkuraviy immunitetini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi. Bu esa o'z navbatida, ularni zamonaviy axborot muhitida faol, ongli va mas'uliyatli subyekt sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa sifatida ta'kidlash joizki, yoshlar ongida ommaviy madaniyat mahsulotlarini tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirishda interfaol metodlardan tizimli, maqsadga yo'naltirilgan va kompleks tarzda foydalanish zarur. Kelgusida mazkur yo'nalishda media ta'limni rivojlantirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini baholashning ilmiy asoslangan mezonlarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy vazifalar sifatida qaralishi maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ommaviy madaniyatning yoshlar ongiga ta'siri // Zenodo. – 2026. – URL: <https://zenodo.org/records/18383320>
2. Ommaviy madaniyatning yoshlar tarbiyasidagi o'rni // Yangi O'zbekiston ilmiy tadqiqotlar jurnali. – URL: https://www.naqshband.uz/makolalar/tarbiya_20122024
3. Ommaviy madaniyatning yoshlar tarbiyasiga salbiy ta'siri. – Toshkent: Ziyonet, 2021. – URL: <https://api.ziyonet.uz/uploads/books/49959/61bc2bbe4e02b.pdf>

4. Xalqaro maktablarda ommaviy madaniyat va ta'limdagi tanqidiy tahlil // CyberLeninka. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/xalqaro-maktablarda-ommaviy-madaniyat-va-ta-limdagi-tanqidiy-tahlili>
5. Media ta'lim va interfaol metodlar asosida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish // In Academy. – URL: <https://in-academy.uz/index.php/yoitj/article/download/44595/28328/47984>
6. O'quvchilarda mediamadaniyatni shakllantirishning pedagogik asoslari // FDU ilmiy jurnali. – URL: <https://journal.fdu.uz/index.php/sjfsu/article/download/3861/3064/7234>
7. Yoshlar ongida ommaviy madaniyatga tanqidiy yondashuvni shakllantirish // In Academy. – URL: <https://in-academy.uz/index.php/yo/article/download/15646/10883>
8. Interactive methods in media education and critical thinking development // JICA International Journal of Innovative Science. – URL: <https://jica.innovascience.uz/index.php/jica/article/download/647/564/595>
9. Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. – Cambridge: Polity Press, 2003.
10. Kellner D., Share J. Critical Media Literacy: Crucial Policy Choices for a Twenty-First-Century Democracy // Policy Futures in Education. – 2007.
11. Potter W. J. Media Literacy. – Thousand Oaks: Sage Publications, 2013.
12. Hobbs R. Digital and Media Literacy: Connecting Culture and Classroom. – Thousand Oaks: Corwin Press, 2011.